

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-70>

УДК 338.24

АНАЛІЗ СТАНУ ЗАБОРГОВАНOSTІ НАСЕЛЕННЯ ЗА НАДАНІ ПОСЛУГИ ПЕРЕД ПІДПРИЄМСТВАМИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ANALYSIS OF THE INDEBTEDNESS OF THE POPULATION FOR SERVICES PROVIDED TO HOUSING AND UTILITY ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

Ружинська Наталія Олексіївна
кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6424-2928>

Ruzhynska Nataliia
State Tax University

Здійснено аналіз заборгованості населення за спожиті послуги перед підприємствами житлово-комунального господарства в цілому по країні, за регіонами та за видами наданих послуг в умовах воєнного стану. Визначено найвищий та найнижчий рівень заборгованості населення як найбільшого боржника за спожиті житлово-комунальні послуги. Окреслені пропозиції з покращення діяльності підприємств житлово-комунального господарства. Долаючи наслідки пандемії COVID-19, в умовах воєнного стану всі види діяльності підприємств житлово-комунального господарства вимагають негайних реформаційних змін для створення умов забезпечення нової економічної моделі його експлуатації та розвитку, забезпечення надійного обслуговування з урахуванням збалансованості інтересів споживачів і підприємств-надавачів житлово-комунальних послуг, що, призведе до надмірного зниження навантаження на економіку держави з наступною стабілізацією та якісною зміною всього макроекономічного середовища і дасть динамічний розвиток національного господарства в цілому.

Ключові слова: підприємства житлово-комунального господарства, комунальні послуги, житлово-комунальне господарство, стан оплати населенням, заборгованість населення.

Today, Ukraine is going through a difficult path and gaining a completely new experience of survival, overcoming the consequences of the COVID-19 pandemic, in the conditions of martial law, which was caused by the full-scale invasion of the terrorist state of the Russian Federation. The destruction caused by the aggressor state has had a catastrophic effect, which needs to be eliminated for more than a dozen years. The destruction of residential and civil infrastructure, both in the territory where hostilities are being conducted, in the de-occupied territories and in the territories controlled by the state, requires a complex approach and significant financial investments. Analysis of the population's indebtedness to housing and communal enterprises, which will allow for an effective policy of ensuring its development. At present, enterprises of housing and communal services are oriented on administrative mechanisms of management, which are marked by unsatisfactory results of economic activity in providing services to consumers and their financial efficiency. This results in non-fulfillment of financial obligations by enterprises of housing and communal services and growth of payables. Inefficient functioning of housing and communal services led to an increase in its unprofitability. Therefore, today there is a particularly acute need to transfer the entire set of its types of activities into a break-even mode of operation without reducing the quality of housing and communal services and the safe living of their consumers, which is one of the most important tasks of the national scale. A significant share of the increase in indebtedness is the indebtedness of the population to housing and communal enterprises. Thus, before the full-scale invasion of the Russian Federation and during the COVID-19 pandemic, the public debt for consumed housing and communal services of Ukraine by types of services as of 12/31/21 amounted to UAH 73.7 billion. Therefore, the results of the study give reasons to assert that overcoming the consequences of the COVID-19 pandemic, in the conditions of martial law, all types of activities of housing and communal enterprises require immediate reformation changes to create conditions for ensuring a new economic model of its operation

and development, ensuring reliable service taking into account the balance of interests consumers and enterprises providing housing and communal services, which will lead to an excessive reduction of the burden on the state economy with the subsequent stabilization and qualitative change of the entire macroeconomic environment and will provide a dynamic development of the national economy as a whole.

Keywords: enterprises of housing and communal services, communal services, housing and communal services, state of payment by the population, debt of the population.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна проходить складний шлях та набуває абсолютно нового досвіду виживання долаючи наслідки пандемії COVID-19, в умовах воєнного стану, який спричинений повномасштабним вторгненням держави-терориста російської федерації. Завдані державою-агресором руйнування набули катастрофічного наслідку, який потрібно усувати не один десяток років. Руйнування житлової та цивільної інфраструктури, як на території, де ведуться бойові дії, на деокупованих територіях так і на контрольованих територіях державою потребують комплексного підходу та значних фінансових вкладень. Все це перебуває в той унікальний час коли наша країна воює і захищає свої території, здійснює реформи та функціонує в ринковій економіці.

Проходження українським суспільством через випробування воєнним станом, який спричинив розвиток кризових явищ як у економічній, соціальній, політичній сферах так і у сфері житлово-комунального господарства. За таких умов в державі спостерігається обмежені можливості на фоні необмеженої кількості невирішених проблем житлово-комунального господарства в цілому та підприємств які входять до цієї сфери. Масштабні руйнування, низький рівень фінансового та матеріального забезпечення, стрімке зростання рівня заборгованості за житлово-комунальні послуги та постійно зростаючий рівень безробіття, значна частка вразливих груп населення – дає поштовх до пошуку альтернативних шляхів вирішення проблем в роботі підприємств житлово-комунального господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження реформування, регулювання житлово-комунального господарства, його розвиток, а також розробка комплексу заходів щодо покращання регулювання житлово-комунального господарства висвітлюються у працях Бізонич Д. В. [1], Гончарук Н. Г. [2], Градобоева Є. С. [4], Мельникова М. В., Тарасевич О. В. [3] та ін. Поряд з тим питання аналізу стану заборгованості населення перед підприємствами житлово-комунального господарства в умовах воєнного стану є осо-

бливо актуальними і вимагають подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз стану заборгованості населення перед підприємствами житлово-комунального господарства, що дозволить проводити ефективну політику забезпечення його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Подолання наслідків пандемії COVID-19, введення в дію воєнного стану, значні руйнування житлового фонду та цивільної інфраструктури, відсутність налагодженого механізму управління, високі витрати та відсутність економічних стимулів зниження втрат з надання житлово-комунальних послуг, брак здорової конкуренції серед підприємств-надавачів послуг житлово-комунальної сфери зумовлює кризовий економічний стан. Різка тенденція до зростання збитковості підприємств-надавачів послуг житлово-комунальної сфери, а це неминує призводить до бюджетних дотацій.

До збільшення збитковості житлово-комунального господарства призвело його неефективне функціонування, тому сьогодні, як ніколи, особливо гостро існує потреба в переведенні всіх його видів діяльності в режим беззбиткового функціонування не знижуючи якість житлово-комунальних послуг та безпечно проживання їх споживачів, що є однією з найголовніших задач національного масштабу.

Значну частку збільшення заборгованості становить заборгованість населення перед підприємствами житлово-комунального господарства.

Так, до повномасштабного вторгнення російської федерації та під час пандемії COVID-19 борг населення за спожиті житлово-комунальні послуги України за видами послуг станом на 31.12.21 року становив 73,7 млрд грн. [5]. Заборгованість населення за житлово-комунальні послуги за видами послуг наведена в таблиці 1.

Станом на кінець 2019 року заборгованість населення перед підприємствами житлово-комунального господарства становила

Таблиця 1

Заборгованість населення за житлово-комунальні послуги за 2019–2021 рр.¹, тис. грн

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Постачання та розподіл природного газу	27924734,8	31508903,4	33 795 702,2
Постачання теплової енергії та гарячої води	19846127,5	24139780,8	33 795 702,2
Централізоване водопостачання та водовідведення	4573504,2	5708710,2	6 377 940,2
Управління багатоквартирним будинком	4469712,7	5103059,8	5 598 857,3
Поводження з побутовими відходами	865416,9	1059499,8	1287536,2
Постачання та розподіл електричної енергії	5410272,4	6079375,6	7 675 116,0
Всього	63089768,5	73599329,6	73656421,2

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях та даних, що не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності

Джерело: складено автором на основі [5]

63089768,5 тис. грн. Станом на кінець 2020 року відбулося збільшення заборгованості на 10509561,1 тис. грн (+16,7%) у порівнянні з попереднім роком та станом на кінець 2021 року заборгованість збільшилась у порівнянні з попереднім роком на 57091,6 тис. грн. (+0,07%). Значну частину заборгованості на кінець 2021 року становить заборгованість за постачання та розподіл природного газу і постачання теплової енергії та гарячої води. Це спричинено не тільки несплатою за використані житлово-комунальні послуги, а також і за рахунок підвищення тарифів на них.

Розглянемо заборгованість населення з оплати за житлово-комунальні послуги за 2019–2021 рр. за регіонами (рис. 2).

Аналізуючи заборгованість перед підприємствами житлово-комунального господарства за регіонами слід зазначити, що найменша заборгованість у 2019 році в Житомирській, Рівненській, Херсонській областях [6], у 2020 році – Житомирській Херсонській Рівненській, у 2021 році – Кіровоградській, Рівненській, Житомирській областях. Найбільший рівень заборгованості спостерігається в 2019–2020 рр. в м. Київ, Харківській та Дніпропетровській областях, у 2021 році – Донецька область, м. Київ, Дніпропетровська область.

Прочинаючи з 2022 року Державна служба статистики не оприлюднює дані щодо заборгованості населення перед підприємствами

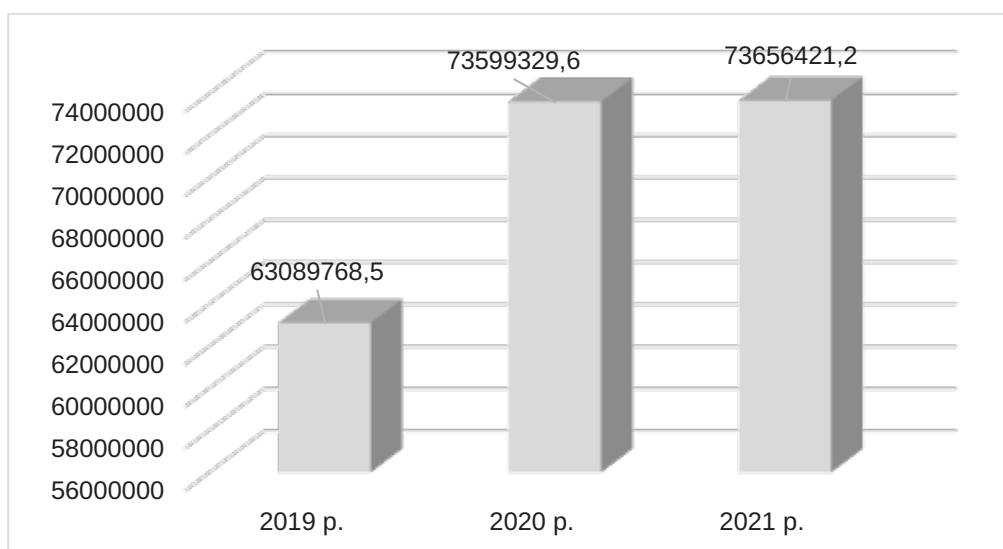

Рис. 1. Динаміка заборгованості населення за житлово-комунальні послуги за 2019–2021рр., тис. грн.

Джерело: складено автором на основі [5]

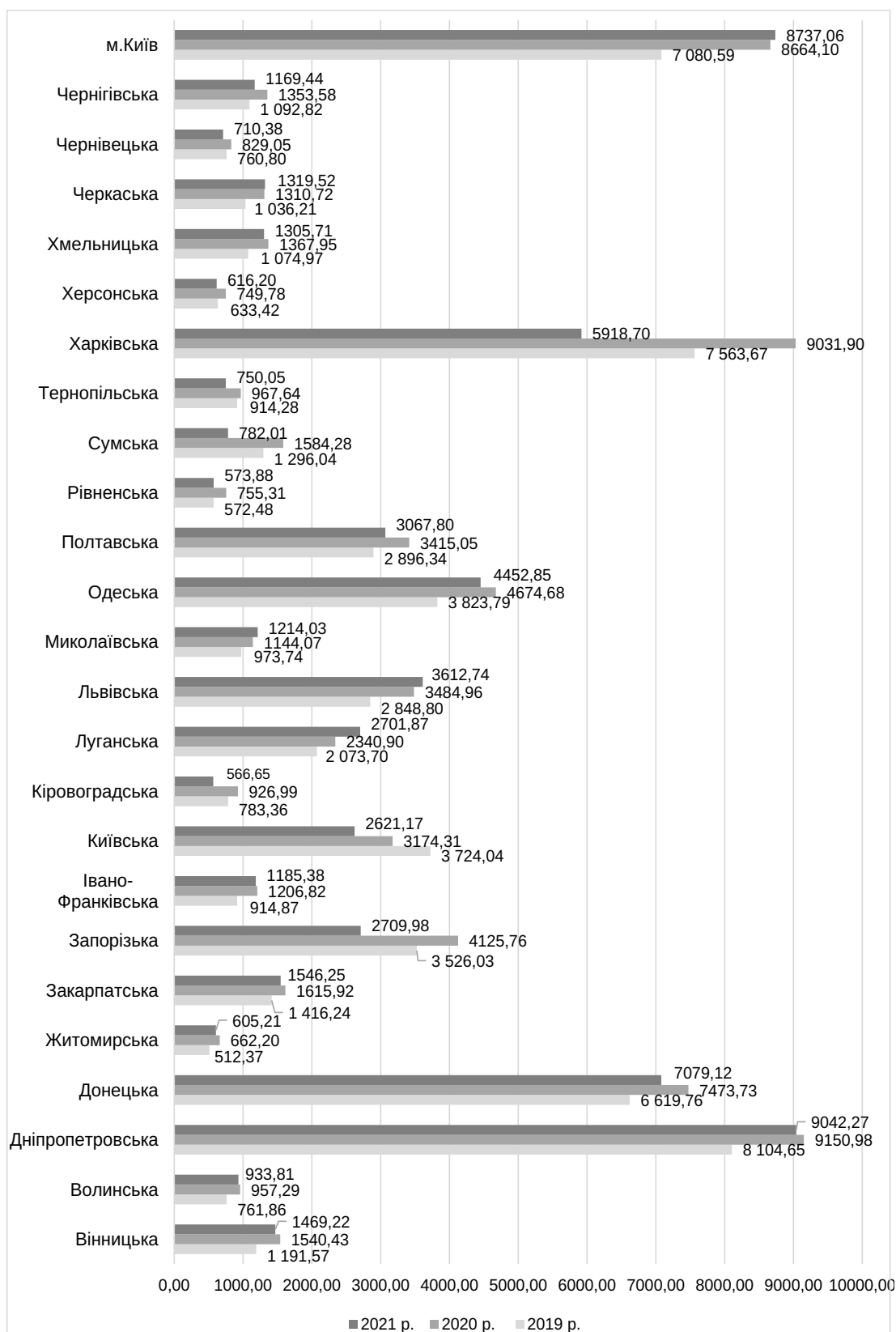

Рис. 2. Динаміка обсягів заборгованості населення з оплати житлово-комунальних послуг за 2019–2021 рр. за регіонами (млн грн)¹

¹Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях та даних, що не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації.

Джерело: складено автором на основі [5]

житлово-комунального господарства за спожиті послуги. Це спричинено дією воєнного стану на території України. Інформацію щодо заборгованості оприлюднює Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. Так, за даними Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України загальна сума заборгованості населення за спожиті комунальні послуги (без урахування послуг з постачання та розподілу природного газу, постачання та розподілу електричної енергії) за 2022 рік становить 36813,7 млн грн [7].

Сума заборгованості за спожиті населенням житлово-комунальні послуги (без урахування послуг з постачання та розподілу природного газу, постачання та розподілу електричної енергії; без урахування тимчасово окупованої території (Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей)) в 2022 році становить [7]:

- 28351,2 млн грн боргу за постачання тепла та гарячої води;
- 7085,9 млн грн – за централізоване водопостачання та водовідведення;
- 1376,6 млн грн – за поводження з відходами;
- 3639,6 млн грн – за управління багатоквартирним будинком.

Сума заборгованості за спожиті населенням комунальні послуги (без урахування послуг з постачання та розподілу природного газу, постачання та розподілу електричної енергії; без урахування тимчасово окупованої території (Донецької, Запорізької, Луганської та частини Херсонської областей)) в 2023 році становить 43464,2 млн грн [7]:

- 30091,4 млн грн боргу за постачання тепла та гарячої води;
- 8606,3 млн грн – за централізоване водопостачання та водовідведення;
- 1766,5 млн грн – за поводження з відходами;

Найбільшу суму заборгованості за спожиті комунальні послуги в 2023 році мала Харківська область – 9758,6 млн грн, найменшу – Чернівецька область (175,5 млн грн) [7].

Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України оприлюднило загальну суму заборгованості населення за спожиті комунальні послуги (без урахування послуг з постачання та розподілу природного газу, постачання та розподілу електричної енергії) станом на 01.12.2023 р. – 39403,6 млн грн. ці дані наведені без урахування тимчасово окупованої території (Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей) тобто реальна сума заборгованості набагато вища.

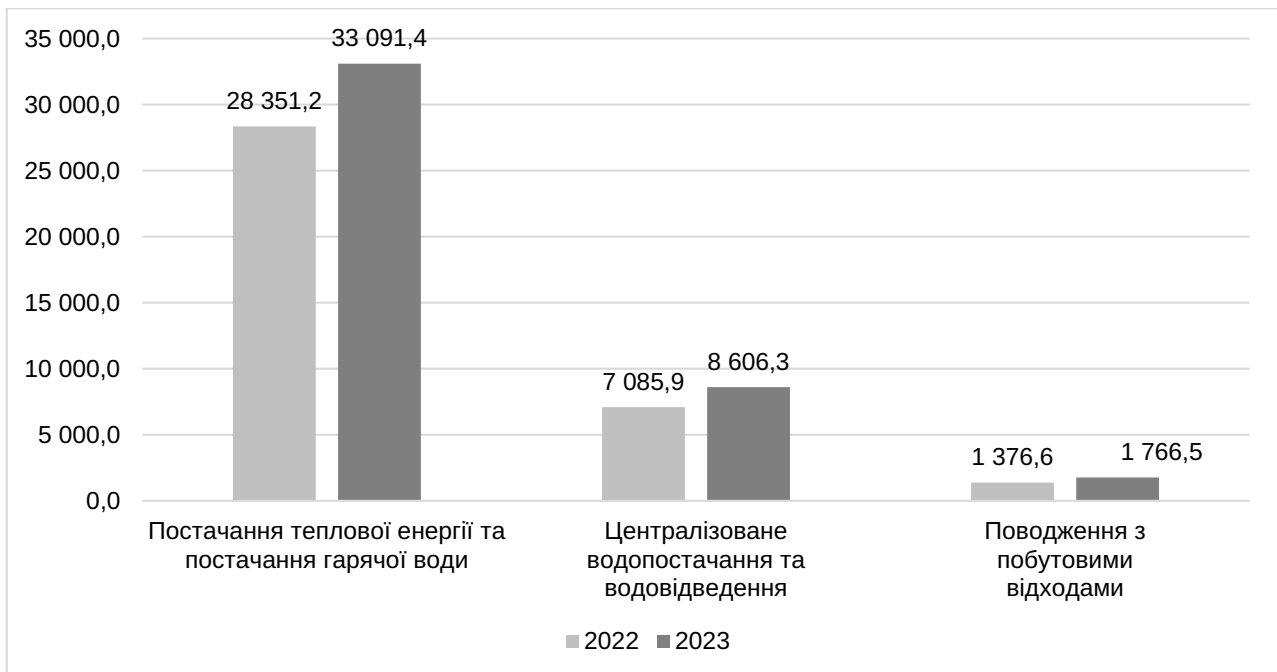

Рис. 3. Стан заборгованості за спожиті населенням комунальні послуги (без урахування послуг з постачання та розподілу природного газу, постачання та розподілу електричної енергії; без урахування тимчасово окупованої території (Донецької, Запорізької, Луганської та частини Херсонської областей)) в 2022–2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [7]

Голова спілки споживачів комунальних послуг України Олег Попенко озвучує суму заборгованості на 1 січня 2022 року – 81,6 млрд грн, а на 1 січня 2023 року 120 млрд грн [7]. Також радник прем'єр-міністра України та член наглядової ради НЕК «Укренерго» Юрій Бойко повідомив, що борги побутових споживачів за електроенергію за період повномасштабної війни зросли на 15 млрд грн. Зокрема, за 2023 р. борги зросли на приблизно 7,7 млрд грн [8]. Цьому негативному явищу сприяло прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 5 березня 2022 р. № 206 «Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану» [10] в якій зазначалось, що заборонено: «нарахування та стягнення неустойки (штрафів, пені), інфляційних нарахувань, процентів річних, нарахованих на заборгованість, утворену за несвоєчасне та/або неповне внесення плати за житлово-комунальні послуги населенням...; припинення/зупинення надання житлово-комунальних послуг у разі їх неоплати або оплати не в повному обсязі послуги населенням...» [10].

Однак, Кабінетом Міністрів України внесено зміни рішенням від 29.12.2023 № 1405 до

Постанови від 05.03.2022 року № 206 «Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану» [11], фактично скасувавши заборону на відключення від постачання житлово-комунальних послуг у не прифронтових областях залишивши її дію для регіонів, у яких ведуться (велися) бойові дії. Це дасть можливість стягнути зумисну заборгованість та своєчасне надходження за спожиті житлово-комунальні послуги.

Висновки. Отже результати дослідження дають підстави стверджувати, що долаючи наслідки пандемії COVID-19, в умовах воєнного стану всі види діяльності підприємств житлово-комунального господарства вимагають негайних реформаційних змін для створення умов забезпечення нової економічної моделі його експлуатації та розвитку, забезпечення надійного обслуговування з урахуванням збалансованості інтересів споживачів і підприємств-надавачів житлово-комунальних послуг, що, призведе до надмірного зниження навантаження на економіку держави з наступною стабілізацією та якісною зміною всього макроекономічного середовища і дасть динамічний розвиток національного господарства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончарук Н. Т. Удосконалення управління розвитком житлово-комунального господарства українських міст в умовах децентралізації. *Актуальні питання у сучасній науці (серія «Державне управління»)*. 2023. № 3(9). С. 194–207.
2. Бізонич Д. В. Інституції державного управління розвитком житлово-комунального господарства сучасної України: сутнісні та нормативно-правові засади. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 3. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/3_2021/38.pdf (дата звернення: 10.03.2024).
3. Мельникова М. В., Тарасевич О. В., Градобоєва Є. С. Економіко-правові аспекти реформування сфери житлово-комунальних послуг українських міст. *Економіка України*. 2020. № 4. С. 56–72. URL: https://http://economyukr.org.ua/docs/EU_20_04_056_uk.pdf (дата звернення: 10.03.2024).
4. Градобоєва Є. С. Шляхи удосконалення економіко-правового забезпечення регулювання діяльності підприємств міського господарства – виконавців житлово-комунальних послуг. *Економіка та право*. 2019. № 2 (53). 133–142. URL: <http://oaji.net/articles/2019/7058-1563454168.pdf> (дата звернення: 12.03.2024).
5. Державна служба статистики України. Заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг за видами послуг. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2024).
6. Ружинська Н. О. Аналіз стану підприємств житлово-комунального господарства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 1 (18). С. 191–197. URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/18-2019-ukr> (дата звернення: 24.03.2024).
7. Міністерство розвитку громад та інфраструктури територій. Стан оплати комунальних послуг. URL: <https://mtu.gov.ua/content/12-oplata-naselennyam-spozhitih-poslug.html> (дата звернення: 20.03.2024).
8. Борги за «комуналку»: скільки винні українці і чим це може загрожувати сфері ЖКП. Суспільне новини : веб-сайт. URL: <https://suspline.media/459527-borgi-za-komunalku-skilki-vinni-ukrainci-i-cim-ce-moze-zagrozuvati-sferi-zkp/> (дата звернення: 20.02.24).
9. Борги побутових споживачів за електроенергію за період повномасштабної війни зросли на 15 млрд грн. *Exploration&Production Consulting (EXPRO)* : веб-сайт. URL: <https://expro.com.ua/novini/borgi-pobutovih-spojivachv-za-elektroenergyu-za-perod-povnomasshtabno-vyni-zrosli-na-15-mlrd-grn> (дата звернення: 20.02.24).

10. Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 5 березня 2022 р. № 206. / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/206-2022-p#Text> (дата звернення: 20.02.2024).

11. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо оплати житлово-комунальних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 р. № 1405. / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1405-2023-p#n2> (дата звернення: 20.02.2024).

REFERENCES:

1. Honcharuk N. T. (2023) Udoskonalennya upravlinnya rozvytkom zhytlovo-komunal'noho hospodarstva ukrayins'kykh mist v umovakh detsentralizatsiyi [Improvement of the management of the development of the housing and communal economy of Ukrainian cities in conditions of decentralization]. *Aktual'ni pytannya u suchasniy nauksi (seriya «Derzhavne upravlinnya»)* – Current issues in modern science (series "Public administration"), vol. 3(9), pp. 194–207.

2. Bizonych D. V. (2021) Instytutsiyi derzhavnoho upravlinnya rozvytkom zhytlovo-komunal'noho hospodarstva suchasnoyi Ukrayiny: sutnisni ta normatyvno-pravovi zasady [Institutions of state management of the development of housing and communal services in modern Ukraine: essential and normative legal foundations]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, vol. 3. Available at: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/38.pdf (accessed February 10, 2024).

3. Mel'nykova M. V., Tarasevych O. V., Hradoboyeva Ye. S. (2020) Ekonomiko-pravovi aspekty reformuvannya sfery zhytlovo-komunal'nykh posluh ukrayins'kykh mist [Economic and legal aspects of reforming the sphere of housing and communal services in Ukrainian cities]. *Ekonomika Ukrayiny – Ukraine economy*, vol. 4, pp. 56–72. Available at: https://economyukr.org.ua/docs/EU_20_04_056_uk.pdf (accessed February 10, 2024).

4. Hradoboyeva Ye. S. (2019) Shlyakhy udoskonalennya ekonomiko-pravovoho zabezpechennya rehulyuvannya diyal'nosti pidpryemstv mis'koho hospodarstva – vykonavtsiv zhytlovo-komunal'nykh posluh [Ways of improving the economic and legal provision of regulation of the activities of municipal enterprises – providers of housing and communal services]. *Ekonomika ta pravo – Economy and law*, vol. 2 (53), pp. 133–142. Available at: <http://oaji.net/articles/2019/7058-1563454168.pdf> (accessed March 12, 2024).

5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny. Zaborhovanist' naseleennya z oplaty zhytlovo-komunal'nykh posluh za vydamy posluh [State Statistics Service of Ukraine. Indebtedness of the population for payment of housing and communal services by types of services]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed February 12, 2024).

6. Ruzhyn'ska N. O. (2019). Analiz stanu pidpryemstv zhytlovo-komunal'noho hospodarstva [Analysis of the state of housing and communal enterprises]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya – Eastern Europe: Economy, Business and Management*, vol. 1 (18), pp. 191–197. Available at: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/18-2019-ukr> (accessed February 24, 2024).

7. Ministerstvo rozvytku hromad ta infrastruktury terytoriy. Stan oplaty komunal'nykh posluh [Ministry of Community Development and Territorial Infrastructure. State of payment of utility services]. Available at: <https://mtu.gov.ua/content/12-oplata-naseleennyam-spozhitih-poslug.html> (accessed February 24, 2024).

8. Borhy za «komunalku»: skil'ky vynni ukrayintsi i chym tse mozhe zahrozhuvaty sferi ZhKP [Debts for the "communal company": how much are Ukrainians to blame and how can this threaten the housing sector]. *Suspil'ne novyny : veb-sayt – Community news: website*, Available at: <https://suspiine.media/459527-borgi-za-komunalku-skilki-vinni-ukrainci-i-cim-ce-moze-zagrozuvati-sferi-zkp/> (accessed February 20, 2024).

9. Borhy pobutovykh spozhyvachiv za elektroenerhiyu za period povnomasshtabnoyi viyny zrosly na 15 mlrd hrn [Debts of household consumers for electricity increased by UAH 15 billion during the full-scale war]. *Exploration&Production Consulting (EXPRO) : veb-sayt – Exploration&Production Consulting (EXPRO) : website*. Available at: <https://expro.com.ua/novini/borgi-pobutovih-spojivachiv-za-elektroenergiyu-za-perod-povnomasshtabno-vyni-zrosli-na-15-mlrd-grn-> (accessed February 20, 2024).

10. Deyaki pytannya oplaty zhytlovo-komunal'nykh posluh v period voyennoho stanu : postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 5 bereznia 2022 r. № 206 [Some issues of payment of housing and communal services during martial law: resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 5, 2022 No. 206]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/206-2022-p#Text> (accessed February 20, 2024).

11. Pro vnesennya zmin do deyakyykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrayiny shchodo oplaty zhytlovo-komunal'nykh posluh : postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 29 hrudnya 2023 r. № 1405 [On making changes to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding the payment of housing and communal services: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 29, 2023 No. 1405]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1405-2023-p#n2> (accessed February 20, 2024).